

Dr. sc. BRANKO BLAŽEVIĆ, izvanredni profesor
Mr. sc. ADRIANA JELUŠIĆ, mladi asistent
Fakultet za turistički i hotelski menadžment, Opatija, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska

PLATNA BILANCA REPUBLIKE HRVATSKE I TURIZAM

UDK 338.48:339.72.053(497.5)(083.4)

Primljeno: 16.09.2002.

Pregledni rad

Vanjskotrgovinska ravnoteža jedan je od osnovnih ciljeva makroekonomske politike svake zemlje. Radi potrebe kontinuiranog praćenja i analize kretanja u svjetskoj ekonomije, sve zemlje izrađuju platne bilance, u okviru koje se iskazuju podaci o prihodima i rashodima od putovanja-turizma. Cilj ovog rada je prikaz metodologije izrade i praćenja platne bilance s posebnim naglaskom na turizam. Značaj turizma u postizanju vanjskotrgovinske ravnoteže bitan je element u mnogim zemljama, a za hrvatsko gospodarstvo dan je prikaz i izračun značajnih koeficijentata vanjskotrgovinske ravnoteže.

Ključne riječi: platna bilanca, usluge, turizam, vanjskotrgovinska ravnoteža.

UVOD

Trendovi kretanja turizma uvjetovali su da se ovom ekonomskom i društvenom fenomenu pristupi sa velikom pozornošću sa različitih znanstvenih aspekata. Za ekonomiste je najznačajnije istraživanje ekonomskih efekata turizma, a polazišna osnova istraživanja uvijek je turist potrošač.

Najuočljivije djelovanje turizma na ekonomsku aktivnost povezano je s turističkom potrošnjom, koju turisti ostvaruju na turističkom putovanju za vrijeme privremenog boravka (Wagner, 1997, str.600). Podmirenje te potrošnje, u receptivnim turističkim zemljama, zahtijeva angažman više djelatnosti čijim proizvodima i uslugama turisti neposredno podmiruju svoje potrebe (Dwyer, Forsyth, 1997, str.230). Posredno se za podmirenje te potrošnje, kroz složeni sistem međusektorskih odnosa, uključuje, s većim ili manjim intenzitetom, cjelokupna privredna struktura zemlje. Turistički prihodi povećavaju ukupni domaći proizvod zemlje, kako prelijevanjem već stvorenog dohotka, kroz domaću i inozemnu turističku potrošnju, tako i stvaranjem novostvorene vrijednosti, zaposlenosti, osobne potrošnje i državnih prihoda (Faulken, Valerio, 1998, str.32).

Problematika turističke potrošnje i njezinih posljedica na ekonomiju zemlje uvoznice i izvoznice turističkih usluga usko je povezana sa problematikom platne bilance u kojoj se evidentiraju devizni prihodi i rashodi od turističke potrošnje. Ovisno o komparativnim i konkurentskim prednostima za razvoj turizma, ekonomskoj politici zemlje i stanju pojedinih stavaka platne bilance, zemlje mogu ostvarivati pozitivan ili negativan devizni učinak od turizma. Uobičajeno je da tradicionalne receptivne

turističke zemlje ostvaruju pozitivan devizni učinak od turizma, što značajno doprinosi uravnoteženju njihove tekuće bilance i ukupne platne bilance. S druge strane emitivne turističke zemlje, često su zbog ekonomskih razloga, motivirane za povećanje deviznog odliva od turizma, što također doprinosi uravnoteženju njihove platne bilance.

1. METODOLOGIJA PLATNE BILANCE - OPĆA NAČELA

Platna bilanca je statistički izvještaj sa sumarnim iskazom svih ekonomskih transakcija subjekata neke zemlje s inozemstvom u tijeku jedne godine (Balance of Payments Manual, 1993, str.3). U platnoj bilanci evidentiraju se transakcije bez obzira da li je novčani tijek ostvaren ili nije ili možda do njega neće ni doći, kao što je slučaj kod poklona, pomoći i slično. Platna bilanca je statističko-dokumentacijska osnova za dobivanje kvalitetnih podataka koji su potrebni za planiranje, definiranje i provođenje ekonomske politike zemlje, te izvođenje makroekonomskih analiza i istraživanja.

Međunarodni monetarni fond (International Monetary Fund, IMF) prati i objavljuje podatke o platnim bilancama zemalja članica već od 1948. godine, kada je objavljen prvi Priručnik o platnim bilancama (Balance of Payments Manual), koji sadrži metodološke upute za sastavljanje platne bilance. Sukladno promjenama u nacionalnom i međunarodnom ekonomskom okruženju, Priručnik se metodološki dograđivao, te je 1995. godine objavljeno posljednje, peto izdanje Priručnika. Ono danas predstavlja osnovu za sastavljanje platne bilance prema međunarodnim standardima. Krajem 2000. godine Međunarodni monetarni fond izradio je studiju potrebnih dopuna 5. izdanja Priručnika (Towards a 6th Edition of the Balance of Payments Manual, 2000), prvenstveno zbog nastalih promjena u međunarodnom okruženju i naglašenom značenju usluga, te financijskim krizama 1994, 1997. i 1998. godine.

Prilikom sastavljanja platne bilance potrebno je voditi računa o dva temeljna pojma: transakcijama i rezidentnosti. Transakcija se definira kao ekonomski tijek koji dovodi do stvaranja, transformacije, razmjene, transfera ili uništenja ekonomske vrijednosti i uključuje promjenu vlasništva nad robom i/ili financijskim sredstvima, te korištenje usluga, rada i kapitala (Balance of Payments Manual, 1993, str.13). Definicija rezidentnosti identična je sa definicijom u Sistemu nacionalnih računa (1993 SNA) i temelji se na središtu ekonomskog interesa za izvršioca transakcije (Carson, Laliberte, 2001, str.2). Kako političke granice nisu uvijek podesean kriterij za provođenje ekonomskih analiza, pojam ekonomskog teritorija zemlje tretira se kao dominantan kriterij za prikupljanje platnobilančnih podataka. Ekonomski teritorij neke zemlje obuhvaća geografsko područje pod upravom države, unutar koje osobe, roba i kapital slobodno fluktuiraju.

Za evidentiranje i međunarodnu usporedivost podataka, nužno je da transakcije u platnoj bilanci zadovoljavaju slijedeća načela (Balance of Payments Manual, 1993, str.16):

- načelo dvojnog knjigovodstva;
- načelo porijekla, opredjeljenja državnog teritorija i ekonomskog interesa;
- načelo vrsta transakcija;
- načelo vrednovanja i vremenskog zapisa transakcija;
- načelo jedinice obračuna i preračunavanja transakcija.

Platna bilanca je sastavljena od tekućeg, kapitalnog i financijskog računa. Sve ekonomske transakcije, pri kojima se ostvaruje razmjena dobara i usluga između rezidenata i nerezidenata neke zemlje evidentiraju se u tekućem dijelu platne bilance¹. Pored toga u tekućem dijelu evidentiraju se i dohoci i transferi.

Sve transakcije povezane sa transferom financijskih sredstava, kao što su bankarski depoziti, vrijednosni papiri i drugo, evidentiraju se u kapitalnom i financijskom dijelu platne bilance. U tom dijelu evidentiraju se kompenzatorne ili financijske transakcije kojima se financira saldo ekonomskih odnosa s inozemstvom.

Pozicija Neto pogreške i propusti statistički uravnotežuje platnu bilancu, a veličina ovih podataka, u platnim bilancama pojedinih zemalja, ovisi o točnosti prikupljanja i obrade podataka.

Statistički je platna bilanca svake zemlje uravnotežena. Za potrebe ekonomske analize koriste se salda pojedinih dijelova platne bilance: vanjskotrgovinski saldo, saldo tekuće bilance i saldo ukupne bilance.

Vanjskotrgovinski (robni) saldo je razlika između izvoza i uvoza robe. Ovaj podatak se često koristi kao pokazatelj tendencija razvoja tekuće bilance, budući je brže raspoloživ od podataka o izvozu i uvozu usluga.

Saldo tekuće bilance je pokazatelj koji se najčešće koristi pri analizi vanjskotrgovinske (ne)ravnoteže. U okviru tekućeg računa često se uspoređuje saldo roba i usluga sa servisiranjem dugova (otplata dugova i kamate). Deficit tekuće bilance ne znači nužnost promjene mjera ekonomske politike, osim u slučaju ako je to trajnija pojava i ako se financira većim zaduživanjem u inozemstvu i snižavanjem deviznih rezervi.

Saldo ukupne bilance je saldo tekuće bilance, te kapitalne i financijske bilance, bez deviznih rezervi, koji je također značajan pokazatelj makroekonomskog stanja zemlje. Deficit ove bilance se obično financira sa snižavanjem neto strane aktive i to financiranjem platnobilančne neravnoteže od strane centralne banke (u sistemu fiksnog deviznog tečaja) ili djelovanjem na deviznom tržištu (u sistemu fluktuirajućeg deviznog tečaja).

Zbog naglašene važnosti usluga u međunarodnoj razmjeni pojavila se potreba daljnje raščlambе pozicije usluga u platnoj bilanci, prema detaljnijoj klasifikaciji usluga. 1991. godine Svjetska trgovinska organizacija objavila je klasifikaciju uslužnog sektora, poznatu pod nazivom GATS Services Sectoral Classification (GNS/W/120) prema kojoj se detaljno opisuje 12 uslužnih sektora (Manual on Statistics of International Trade in Services, 2001, str. 221-226). Organizacije OECD i statistički ured Europske Unije (EUROSTAT) su, u suradnji sa Međunarodnim monetarnim fondom, 1996. godine razvili proširenu klasifikaciju uslužnih djelatnosti u platnoj bilanci pod nazivom Proširena platne bilanca usluga (Extended Balance of Payments Services, EBOPS).

Na kraju Proširene platne bilance usluga navedene su tzv. memorandum stavke koje nisu nužno vezano za usluge, no njihovo prikupljanje pruža dodatne informacije o uslužnim transakcijama. Važno je naglasiti da su to preporuke međunarodnih institucija, no svaka zemlja, sukladno svojim specifičnim uvjetima,

¹ Prema konceptu bruto nacionalnog proizvoda, prihvaćenom prema Sustavu nacionalnih računa (1993 SNA), platna bilanca na tekućem računu obuhvaća izvoz i uvoz robe i svih usluga. Ranije su neke zemlje koristile koncept domaćeg proizvoda u društvenim računima, te su na tekućem računu praćene samo nefaktorske usluge. Detaljnije Babić, 1993, str. 196-197.

potrebama i mogućnostima, odlučuje o metodologiji prikupljanja podataka u platnoj bilanci (Balance of Payments Manual, 1993, str. 52).

Stalne promjene u svjetskom globalnom okruženju dovode do potrebe promjena i dopuna pojedinih dijelova platne bilance, te se početkom ovog desetljeća očekuje novo 6. izdanje Priručnika o platnim bilancama. Neke od očekivanih teoretskih dopuna u novom 6. izdanju priručnika su (Updating BPM5: Compendium of Issues, 2002):

- u sustav praćenja platne bilance uključiti makroekonomske statističke metode, tj. povezati sustav društvenih računa i metodologiju platne bilance;
- povezati metodologiju platne bilance i standarde za praćenje međunarodne robne razmjene;
- revidirati kategorije roba i usluga u poziciji Robe i Usluge;
- revidirati definiciju ekonomskog teritorija i rezidentnosti.

1.1. Praćenje turizma u platnoj bilanci

Praćenje prihoda i rashoda od turizma evidentira se u platnoj bilanci pod pozicijom Putovanja (Travel). Pozicija Putovanje u platnoj bilanci obuhvaća potrošnju robe i usluga, uključujući zdravstvene i obrazovne usluge, od strane turista (uključujući izletnike) koji zbog poslovnih ili osobnih razloga borave u zemlji, kraće od jedne godine.

Pozicija Putovanje se razlikuje od drugih usluga u platnoj bilanci prvenstveno po tome jer je djelatnost turizma orijentirana prema potražnji i potrošaču. Potrošač-turist ide prema turističkom proizvodu u receptivnoj zemlji, oblikujući ga prema vlastitim željama, potrebama i preferencijama. Za razliku od drugih usluga u stavkama platne bilance, turističku uslugu čini skup usluga koje potrošač-turist potražuje i koristi tijekom boravka u receptivnoj zemlji.

Pod putovanjima se, prema definiciji Međunarodnog monetarnog fonda, podrazumijeva potrošnja robe i usluga od strane turista za vrijeme boravka u receptivnoj zemlji koja je trajala manje od godinu dana (Balance of Payments Manual, 1993, str. 64). Korištenu robu i usluge turist najčešće plaća osobno, no moguće je da njegova potrošnja bude financirana od strane neke druge pravne ili fizičke osobe, odnosno da je dobije besplatno (primjerice besplatna soba, smještaj kod prijatelja ili rodbine). U posljednjem slučaju točne informacije o turističkoj potrošnji su izrazito teško dostupne.

Najčešće vrste turističke potrošnje koje se evidentiraju pod pozicijom Putovanja su smještaj, hrana i piće, zabava i usluge prijevoza unutar receptivne zemlje od strane domaćeg prijevoznika. Tu su uključeni i pokloni, koje je turist nabavio za vrijeme svog boravka u datoj zemlji, bez obzira da li su oni potrošeni u toj zemlji za vrijeme boravka ili su izneseni iz zemlje.

Usluge vezane uz turizam u modelu platne bilance bilježe se u dvije pozicije: pod pozicijom Putovanja i pod pozicijom Prijevoz, gdje se registriraju putničke usluge, odnosno usluge kojima se pruža prijevoz putnika između zemalja, uključujući i usluge koje se pružaju unutar date zemlje od strane prijevoznika nerezidenta.

Pozicija Prijevoz u platnoj bilanci obuhvaća usluge prijevoza putnika u međunarodnom prometu i to prijevoz putnika nerezidenata od strane domaćih

prijevoznika (priljevna stavka), prijevoz domaćih putnika od strane prijevoznika nerezidenta (odljevna stavka), te prijevoz unutar zemlje od strane prijevoznika nerezidenta (odljevna stavka). Prijevoz nerezidenata domaćom prijevoznom kompanijom unutar receptivne zemlje, ulazi u poziciju Putovanja (priljevna stavka).

Ako su troškovi prijevoza uključeni u skupnu cijenu turističkog paketa uključuju se u poziciju Prijevoz, osim kada se radi o troškovima krstarenja, koji se uključuju u poziciju Putovanja-to obuhvaća usluge poput troškova za prtljagu, prijevoz automobila, troškovi za hranu i piće, te ostali troškovi učinjeni tijekom boravka na brodu (Balance of Payments Manual, 1993, str. 61).

Prema metodologiji Međunarodnog monetarnog fonda turist je pojedinac koji boravi manje od jedne godine u zemlji u kojoj nije rezident. Turistima se ne smatraju osobe zaposlene u stranim vojnim bazama, te službenici i diplomati u stranim državnim predstavništvima u datoj zemlji, kao ni članovi njihovih obitelji.² Isto tako turistima se ne smatraju strane osobe koje rade za domaće poduzeće, no njihova je potrošnja, uključujući sezonske i pogranične radnike, uključena u poziciju Putovanja.

Pojam putovanja, prema Međunarodnom monetarnom fondu, obuhvaća turistička putovanja, kada turist boravi najmanje jednu noć u receptivnoj zemlji, te izletnička putovanja, gdje posjetilac ostaje manje od 24 sata u zemlji bez noćenja. Preporuka Međunarodnog monetarnog fonda je odvojeno praćenje ove dvije kategorije turističkih potrošača, posebno za zemlje u kojima značajnu kategoriju čine izletnici (Balance of Payments Manual, 1993, str. 64).

U prihode i rashode od putovanja uključuju se i prihodi i rashodi osoba koje su ostale duže od godine dana u zemlji, a pritom se misli na studente i bolesne. Preporuka je metodologije da se svi izdaci za obrazovne svrhe (školarine, smještaj i hrana u obrazovnim institucijama i drugo), te izdaci za medicinske svrhe (troškovi bolnice, liječnika, lijekova i drugo) registriraju pod pozicijom Putovanja, ali odvojeno. Prihodi koje ostvaruju doktori, profesori i drugi intelektualci za svoje usluge u inozemstvu, ne registriraju se pod pozicijom Putovanja, već u poziciji Osobne, kulturne i rekreacijske usluge (Balance of Payments Manual, 1993, str. 64).

Preporuka je da se različito tretiraju poslovna od privatnih putovanja i da se ove kategorije iskazuju prema Proširenoj platnoj bilanci usluga. Pod poslovnim putovanjima uzimaju se one kategorije turista koji odlaze u inozemstvo radi obavljanja poslovnih aktivnosti: posade brodova koje se zaustavljaju u stranim lukama, državne službenike koji odlaze na službena putovanja, zaposlene koji obavljaju poslove za tvrtke koje nisu registrirane u tim zemljama, odnosno ukratko svi putnici koji dolaze u zemlju u kojoj nisu rezidenti, a radi obavljanja određene poslovne aktivnosti za stranog poslovnog subjekta.

Pozicija Putovanja obuhvaća osobnu potrošnju i usluge, bez obzira da li će poslovni turist dobiti naknadu sredstava od svog poduzeća, ali ne i kupnju ili prodaju koja je ostvarena temeljem poslovne aktivnosti u receptivnoj turističkoj zemlji.

Za razliku od poslovnih putovanja u privatna putovanja spadaju putovanja motivirana razlogom drukčijim od stjecanja profita. U tu je stavku uključena potrošnja državnih službenika, ako se nalaze na godišnjim odmorima u zemlji u kojoj nisu rezidenti, te izdaci putnika koji na putu do svoje krajnje destinacije prelaze preko teritorija druge zemlje (Balance of Payments Manual, 1993, str. 65).

² Njihova potrošnja se vodi pod kategorijom Državnih usluga (Government services). Balance of Payments Manual, 1993, str.64.

Iz navedenog je uočljiva razlika između metodologija Svjetske turističke organizacije i Međunarodnog monetarnog fonda oko definiranja sezonskih radnika i graničnog stanovništva, koji budući ostvaruju prihod u nerezidentnoj zemlji nisu turisti za Svjetsku turističku organizaciju, no budući ostaju u nerezidentnoj zemlji kraće od jedne godine njihova potrošnja se evidentira u poziciji Putovanja prema metodologiji Međunarodnog monetarnog fonda.

Druga različitost je u tretiranju studenata i bolesnih osoba u slučaju kojih Svjetska turistička organizacija navodi pravilo godine dana, dok Međunarodni monetarni fond njihovu potrošnju tretira turističkom i za period duži od godine dana.

Osnovne metode prikupljanja podataka o turističkoj potrošnji u platnoj bilanci su (Balance of Payments Manual, 1993, str. 66):

- sustav platnog prometa s inozemstvom (International Transactions Reporting Systems, ITRS). Koriste se podaci iz platnog prometa domaćih banaka i prometa na računima u inozemstvu. Instrumenti plaćanja su: putnički čekovi, kreditne kartice, plaćeni avansi za turistička putovanja, neto otkup strane valute i čekova u bankama i mjenjačnicama (putovanja-izvoz), kupnja domaće valute u inozemstvu (putovanja-uvoz);
- podaci dobiveni od administrativnog sektora (vlada, državne institucije i zavodi);
- anketiranje domaćih poduzeća. Odabrana ili sva poduzeća na ovaj način izvještavaju o poslovanju sa inozemstvom;
- anketiranje stranih i domaćih turista na graničnim prijelazima i/ili jedinicama smještajnih kapaciteta. Relativno skupa metoda koja se ponavlja periodički;
- usporedba podataka sa partnerskim zemljama;
- mogućnost izrade podatkovnog modela za ocjenu turističke potrošnje preko podataka.

Sve zemlje članice Međunarodnog monetarnog fonda prihvatile su metodologiju prema 5. izdanju Priručnika o platnim bilancama. No, metode kojima pojedine zemlje utvrđuju prihode i rashode od putovanja u svojim platnim bilancama značajno se razlikuju.

1.2. Platnobilančna analiza značenja usluga i svjetskog turizma

Iako je međunarodna robna razmjena za oko četiri puta veća, izraženo u apsolutnim pokazateljima, u odnosu na razmjenu usluga, u posljednjim desetljećima dvadesetog stoljeća naglasak međunarodnih organizacija usmjeren je upravo na izučavanje i praćenje uslužnog sektora. Primarni doprinos uslužnog sektora usmjeren je na uravnoteženje međunarodne razmjene, budući veliki broj zemlja sa izraženim robnim deficitom, koristi pozitivan saldo bilance usluga za uravnoteženje tekućih bilanci.

Zbog rastuće važnosti usluga, na inicijativu Ujedinjenih naroda, izrađena je metodologija statističkog praćenja međunarodne trgovine uslugama pod nazivom Manual on Statistics of International Trade in Services. Poticaj izradi ovog priručnika dala je Svjetska trgovinska organizacija (World Trade Organization), koja je 1995.

godine objavila pravila ponašanja zemalja u međunarodnoj razmjeni usluga, poznata pod nazivom GATS (General Agreement on Trade in Services)³.

Globalizacija svjetske ekonomije donijela je nezapamćen polet vanjskoj trgovini. Sve je veći broj zemalja ovisan o izvozu i uvozu. U drugoj polovici 20. stoljeća, brže su se razvijale one zemlje koje su sve veći dio proizvodnje usmjeravale na svjetsko tržište. (Jovančević, Stipetić 1996. str. 524-52)

Praćenje i analiziranje međunarodne razmjene usluga slabije je razvijeno u odnosu na međunarodnu razmjenu roba, kako zbog složenosti obuhvata uslužnih djelatnosti, tako i zbog zaostajanja u primjeni metodoloških alata za praćenje uslužnih djelatnosti. Statističko praćenje i iskazivanje podataka o međunarodnim uslugama temeljeno na zajedničkim standardima, treba biti cilj svake nacionalne ekonomije, a preporuka je Ujedinjenih naroda da se primjenjuju slijedeći postupci i metode (Manual on Statistics of International Trade in Services, 2001, str.18):

- praćenje platne bilance prema metodologiji objavljenoj u petom izdanju Priručniku o platnim bilancama (Balance of Payments Manual)
- izraditi i pratiti proširenu platnu bilancu praćenja usluga (Extended Balance of Payments for Services) i to prvenstveno za uslužne djelatnosti koje su značajne za pojedinu zemlju;
- pratiti statistiku investiranja u inozemstvo (Foreign Direct Investment Statistics);
- uvesti Statistiku međunarodne razmjene multinacionalnih kompanija (Foreign Affiliate Trade Statistics, FATS) i pratiti osnovne varijable: prodaja, output, zaposlenost, dodana vrijednost, izvoz i uvoz roba i usluga, broj poduzeća;
- uspoređivati podatke o međunarodnoj razmjeni usluga između partnerskih zemalja;
- razvrstati podatke o međunarodnoj razmjeni usluga prema navedena četiri oblika usluga.

Iskazano u brojkama međunarodna razmjena ima izrazitu tendenciju rasta. Navedeni trend je posebno naglašen tijekom dvadesetog stoljeća. Međunarodna razmjena i proizvodnja intenzivno rastu nakon II svjetskog rata. U razdoblju između 1980-2001. godine međunarodna razmjena roba i usluga je rasla po stopi od 5,6% godišnje, dok je svjetska proizvodnja rasla po stopi od 4,8% godišnje (World Economic Outlook, 2002). U razdoblju između 1980-1985. godine stope rasta bile su znatno niže, oko 1% godišnje, a najveće stope rasta bile su u razdoblju 1986-1990. godine, kada je međunarodna razmjena rasla sa 13,3% godišnje, a svjetska proizvodnja 10,5% godišnje. Posebno su uspješne bile 1986. i 1987. godina. Nakon uspješne prve polovice devedesetih godina, slijedi usporenje ekonomskog rasta u drugoj polovici. Tako je stopa rasta svjetske proizvodnje u razdoblju 1996-2001. godine iznosila svega 1% godišnje, budući je u 2001. godini došlo do usporavanja ekonomskog rasta. Procjene kretanja međunarodne razmjene i svjetske proizvodnje za 2002. i 2003. godinu su pozitivne, te se očekuje daljnji uzlazni trend kretanja ovih ekonomskih veličina.

³Osim navedenog dokumenta Svjetska trgovinska organizacije objavila je još dva značajna dokumenta za međunarodnu razmjenu: GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) donešen 1994.godine za robnu razmjenu i TRIPS (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) iz 1995.godine.

Dok je u razdoblju između 1990-2001. godine robni izvoz rastao po godišnjoj stopi od 5,5%, rast komercijalnih usluga je iznosio 4,9% godišnje (Annual Report 1999, str.10-12; Annual Report 2001, str.13). Regionalna distribucija značenja komercijalnih usluga vrlo je nalik regionalnoj distribuciji robne razmjene. Na prvom mjestu je područje Zapadne Europe gdje se ostvaruje oko 45% svjetskog izvoza i uvoza komercijalnih usluga (Annual Report 1998, str.16; Annual Report 1999, str.12; Annual Report 2000, str.11; Annual Report 2001, str.15). Slijede tržišta Sjeverne Amerike i Azije sa udjelom od oko 20%. Azija je veći uvoznik (oko 25%) nego izvoznik komercijalnih usluga (oko 21%). S druge strane Sjeverna Amerika je veći izvoznik (oko 22%) nego uvoznik komercijalnih usluga (oko 17%).

Za postizanje konkurentnosti na međunarodnom tržištu usluga značajni čimbenici su geografski položaj zemlje, te veličina i struktura domaće potražnje. Malim zemljama pruža se mogućnost unapređenja konkurentnosti kako u "klasičnim" uslugama, kao što su turizam i prijevoz, to još više u čitavom nizu proizvodnih usluga, koje prate proizvodnju i prodaju tzv. nestandardiziranih, odnosno diferenciranih proizvoda i usluga.

Globalizacija pozitivno utječe i na međunarodni turizam. Suvremeni turist ima na raspolaganju sve veći broj atraktivnih turističkih destinacija, što značajno utječe na turistički proizvod. On se s jedne strane sve više individualizira, dok s druge strane dolazi do dodatne standardizacije turističkih usluga u međunarodnim okvirima (Keller, 1996, str.10). Brojčani pokazatelji potvrđuju tezu o izrazitom značenju turizma u međunarodnoj razmjeni usluga.

Devizni prihodi i rashodi od turizma predstavljaju važan faktor za uravnoteženje platnih bilanci za mnoge zemlje. Najveći broj zemalja ostvaruje deficit robne razmjene, koji je potrebno uravnotežiti nekom od prilivnih stavki deviznih sredstava. Ukoliko postoje komparativne i konkurentske prednosti za razvoj receptivnog turizma, one su iskorištene za formiranje turističke ponude. S druge strane, znatno manji broj zemalja ostvaruje značajne suficite robne razmjene, te se za uravnoteženje platne bilance potiče razvoj emitivnog turističkog tržišta i stimulira povećanje deviznog odliva od turizma.

Ukupni devizni prihodi od turizma su se u posljednjih dvadeset godina povećali za oko 4 puta; dok su u 1980. godini iznosili 102 milijarde USD, u 2001. godini narasli su na oko 462 milijarde USD (Yearbook of Tourism Statistics; Tourism Highlights 2001, str. 6). Najveći udio deviznih prihoda od turizma ostvaruje Europa od oko 50%, slijedi Amerika, Istočna Azija, Afrika, Bliski Istok i Južna Azija (Tourism Market Trends 2001, str.102). Iznad prosječno povećanje deviznih prihoda od turizma ostvarila je Istočna Azija i Amerika, dok su ispod prosjeka Južna Azija i Bliski Istok.

Na svjetskoj razini turistička bilanca je pozitivna. U razdoblju 1992-2000. godine pozitivan rast se povećavao prosječnom godišnjom stopom od 11% (Statistics on International Trade in Services). U istom razdoblju devizni prihodi od turizma su rasli stopom od 4,4% godišnje, a devizni rashodi od turizma stopom od 3,92% godišnje. Tržište Europske Unije također ostvaruje suficit turističke bilance, kao i ukupne bilance usluga (Statistics on International Trade in Services).

Turizam u strukturi prihoda i rashoda ukupnih usluga predstavlja značajni udio. Tako udio deviznih prihoda od turizma u ukupnom izvozu usluga iznosi visokih 30%, kako za svijet tako i za Europsku uniju, koliki je i udio deviznih rashoda od turizma u ukupnom uvozu usluga (Statistics on International Trade in Services).

Zemlje sa najvišom pozitivnom turističkom bilancom su ujedno i vodeće turističke destinacije prema broju dolazaka stranih turista. To su Španjolska, SAD, Italija, Francuska i Kina. Zemlje sa najvišom negativnom turističkom bilancom su najznačajnija emitivna tržišta, a to su Njemačka, Japan i Velika Britanija.

2. ZNAČENJE TURIZMA U PLATNOJ BILANCI REPUBLIKE HRVATSKE

Platna bilanca je sumarni iskaz ekonomskih transakcija rezidenata neke ekonomije s inozemstvom u određenom vremenskom razdoblju. Važnost pojedine pozicije unutar platne bilance varira između pojedinih zemalja što ovisi o strukturi ekonomije, dostignutom stupnju ekonomskog razvoja, te uključenosti u međunarodne tokove robe, usluga, proizvodnih faktora i kapitala.

Iz platne bilance Republike Hrvatske za razdoblje 1993-2001. godine izdvajamo pojedine kategorije prikazane u tablici 1.

Tablica 1. Platna bilanca Republike Hrvatske za period 1993-2001.godine, u milionima USD

STAVKE PLATNE BILANCE	GODINE									
	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	
A. TEKUĆE TRANSAKCIJE (3+4+5+6)	623,0	853,4	-1 441,5	-1 091,3	-2 325,1	-1 530,6	-1.390,4	-432,7	-623,2	
3. Robe	- 723,2	-1 141,6	-3 259,3	-3 623,5	-5 196,2	-4 147,4	-3 298,6	-3 203,8	-4 011,9	
3.1. Prihodi	3 903,8	4 260,4	4 632,7	4 545,7	4 210,3	4 604,5	4 394,7	4 567,2	4 752,1	
3.2. Rashodi	-4 627,0	-5 402,0	-7 892,0	-8 169,2	-9 406,5	-8 751,9	-7 693,3	-7 770,9	-8 763,9	
4. Usluge	1 138,1	1 633,3	1 044,3	1 579,7	2 024,2	2 074,8	1 625,2	2 267,9	2 951,4	
4.1. Prihodi	2285,8	2857,1	2454,5	3296,7	4004,3	3964,1	3723,0	4095,9	4846,8	
4.2. Rashodi	-1147,7	-1223,8	-1410,2	-1717,0	-1980,1	-1889,3	-2097,8	-1828,0	-1895,1	
4.2. Putovanja - turizam	935,2	1 405,5	927,5	1 503,6	1 993,0	2 133,2	1 742,0	2 189,9	2 728,6	
4.2.1. Prihodi	1 309,8	1 801,4	1 349,1	2 014,0	2 523,1	2 733,4	2 493,4	2 758,0	3 335,0	
4.2.2. Rashodi	- 374,6	- 395,9	- 421,6	- 510,4	- 530,1	- 600,3	- 751,4	- 568,1	- 606,4	
5. Dohodak	- 119,6	- 164,5	- 28,8	- 69,9	- 22,4	- 164,0	-349,5	-380,1	-528,4	
5.1. Prihodi	128,2	149,0	218,8	269,8	363,8	394,9	252,2	334,1	400,6	
5.2. Rashodi	- 247,7	- 313,5	- 247,6	- 339,7	- 386,2	- 558,9	-601,7	-714,2	-929,1	
6. Tekući transferi	327,7	526,3	802,3	1 022,4	869,4	706,0	632,5	883,2	965,7	
6.1. Prihodi	507,5	669,1	971,1	1 173,2	964,0	919,1	967,4	1.101,0	1.174,5	
6.2. Rashodi	- 179,8	- 142,8	- 168,8	- 150,8	- 94,6	- 213,1	-335,0	-217,8	-208,8	
B. KAPITALNE I FINANCIJSKE TRANSAKCIJE	-388,5	-262,0	1095,6	1995,3	2651,6	1469,0	2291,3	927,0	980,0	
B1. KAPITALNE TRANSAKCIJE	0,0	0,0	0,0	16,2	21,5	19,1	24,9	20,9	133,0	
B2. FINANCIJSKE TRANSAKCIJE, isključujući međunarodne pričuve	78,0	481,4	1538,8	2512,3	3058,2	1601,5	2644,9	1488,3	2160,0	
B3. MEĐUNARODNE PRIČUVE	-466,5	-743,4	-443,1	-533,3	-428,0	-151,5	-378,5	-582,1	-1313,1	
C. NETO GREŠKE I PROPUSTI	-234,5	-591,4	345,9	-904,0	-326,5	61,7	-900,9	-494,3	-356,8	

Izvor: Hrvatska narodna banka, baza podataka

Saldo tekuće bilance koristi se kao jedan od pokazatelja ekonomskog stanja. Dugotrajni deficit tekuće bilance ima negativne posljedice za ukupnu ekonomiju, budući se pokriva zaduživanjem u inozemstvu ili intervencijama na deviznom tržištu.

Teuća bilanca Republike Hrvatske je u deficitu od 1995. godine, koji ne pokazuje tendenciju značajnijeg rasta i u 2001. godini je iznosio 3,05% bruto nacionalnog proizvoda. U promatranom razdoblju najviši deficit je bio u 1997. godini u iznosu od 11,6% bruto nacionalnog proizvoda. U strukturi tekuće bilance robna bilanca je u stalnom deficitu kao i bilanca dohodaka, dok su bilanca usluga i bilanca tekućih transfera u stalnom suficitu.

Uočava se izraziti rast rashoda po osnovi uvoza robe, koji se udvostručio u razdoblju između 1993. i 2001. godine i u 2001. godini iznosio 8.763,9 milijuna USD. S druge strane prihodi po osnovi izvoza robe ostali su na približno istoj razini, te su u 2001. godini iznosili 4.752,1 milijuna USD. Prosječna godišnja stopa rasta uvoza robe je iznosila 8,3%, dok je stopa rasta izvoza robe iznosila 2,5%. Robni se deficit povećao u promatranom razdoblju za čak 5.5 puta, što je izrazito negativan trend, te je suficit bilance usluga još od 1995. godine nedovoljan za pokriće negativnog salda.

Bilanca usluga kroz čitav je period ostvarivala pozitivan saldo, koji se povećao za 2,6 puta uz prosječnu godišnju stopu rasta od 12,6%. Pozitivan saldo bilance usluga služi pokriću robnog deficita. U 1995. godini saldo bilance usluga služio je pokriću 32% robnog deficita, u 1998. godini 50%, a u 2001. godini 74% robnog deficita.

Kao i bilanca usluga, tako je i turistička bilanca u razdoblju između 1993. i 2001. godine u stalnom rastućem suficitu (Blažević, Perić, 2002, str. 93-95; Blažević, 2000, str. 23-25). Prihodi od putovanja rasli su višom prosječnom godišnjom stopom, od 12,4%, u odnosu na rashode od putovanja koji su rasli stopom od 6,2%. Saldo turističke bilance povećavao se godišnjom stopom od 14,3%⁴. Prihodi od putovanja su u 1996. godini pokrivali 56% robnog deficita, a u 2001. godini čak 83% robnog deficita.

Isplaćeni dohoci prelazili su vrijednosti priliva po osnovi dohotka u promatranom razdoblju. Bilanca dohodaka je negativna sa godišnjom stopom rasta od 20,4%. Udio negativne bilance usluga u prihodima od putovanja iznosio je za 2001. godinu 15,8%. Prihodi od transfera bili su viši od rashoda uz stopu rasta pozitivne bilance transfera od 14,5%.

Saldo kapitalnih i finansijskih transakcija bio je negativan tijekom 1993. i 1994. godine; od 1995. godine on je pozitivan uz stalnu stopu rasta, dok se u 2000. i 2001. godini stopa rasta smanjuje. U strukturi salda najznačajnije su finansijske transakcije koje ostvaruju devizni priliv, dok međunarodne pričuve rezultiraju kao devizni odliv, koji se povećava tijekom promatranog razdoblja.

3. ANALIZA PLATNOBILANČNIH POKAZATELJA ZA REPUBLIKU HRVATSKU

Iz platne bilance mogu se izračunati interesantni pokazatelji za nosioce ekonomske politike. Neki od izvedenih pokazatelja dani su u tablici 2.

⁴ Veliki kritičar metodologije utvrđivanja deviznog priljeva od inozemnog turizma od strane Narodne banke Hrvatske prof. dr. sc. Antunac, koji to naziva eksperimentom što je uzrok nelogičnosti, neutemeljenosti i neregularnosti. Vidi "Mit o deviznoj potrošnji inozemnih turista", Ekonomski pregled, 3-4, 2002, Zagreb.

Tablica 2. **Koeficijenti pokrića tekuće platne bilance prihodima od putovanja-turizma 1993-2001.godine, u milionima USD**

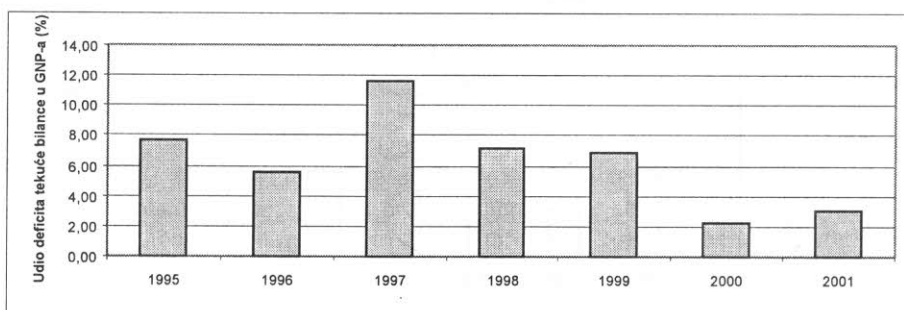
STAVKE PLATNE BILANCE	GODINE								
	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.
1. PRIHODI OD PUTOVANJA-TURIZMA	1309,8	1801,4	1349,1	2014,0	2523,1	2733,4	2493,4	2758,0	3335,0
2. SALDO BILANCE ROBA	-723,2	-1141,6	-3259,3	-3623,5	-5196,2	-4147,4	-3298,6	-3203,8	-4011,9
3. KOEFICIJENT POKRIĆA (1/2)	181%	157%	41%	55%	48%	65%	75%	86%	83%
4. SALDO BILANCE USLUGA	1138,1	1633,3	1044,3	1579,7	2024,2	2074,8	1625,2	2267,9	2951,4
5. RASHODI BILANCE USLUGA	-1147,7	-1223,8	-1410,2	-1717,0	-1980,1	-1889,3	-2097,8	-1828,0	-1895,4
6. KOEFICIJENT POKRIĆA RASHODA (1/5)	114%	147%	95%	117%	127%	144%	118%	150%	175%
7. SALDO TEKUĆIH TRANSAKCIJA BEZ TURIZMA	-312,0	-552,0	-2369,0	-2594,0	-4318,0	-3663,0	-3132,0	-2622,0	-3351,0
8. KOEFICIJENT POKRIĆA (1/7)	419%	326%	56%	77%	58%	74%	79%	105%	99%

Izvor: tablica 1; vlastiti izračun autora

Tablica 2 prikazuje koliki je koeficijent pokrića tekućih transakcija platne bilance prihodima od putovanja-turizma. Prihodi od putovanja-turizma pokrivaju negativan saldo bilance roba u razdoblju 1995-2001.godine i to između 41% i 86%, dok ti prihodi premašuju rashodne stavke bilance usluga u svim razdobljima osim 1995.godine, u visini od 117% do čak 175%. Ukupno pokriće negativnog salda tekućih transakcija platne bilance prihodima od putovanja-turizma za razdoblje 1995-2001.godine kreće se između 56% i 105%.

Deficit tekuće bilance u Republici Hrvatskoj prisutan je od 1995.godine, uz tendenciju povećanja do 1997.godine, nakon čega se bilježi pozitivan trend smanjenja (vidi Slika 1).

Slika 1. **Udio deficita tekuće bilance u bruto domaćem proizvodu 1995-2001**

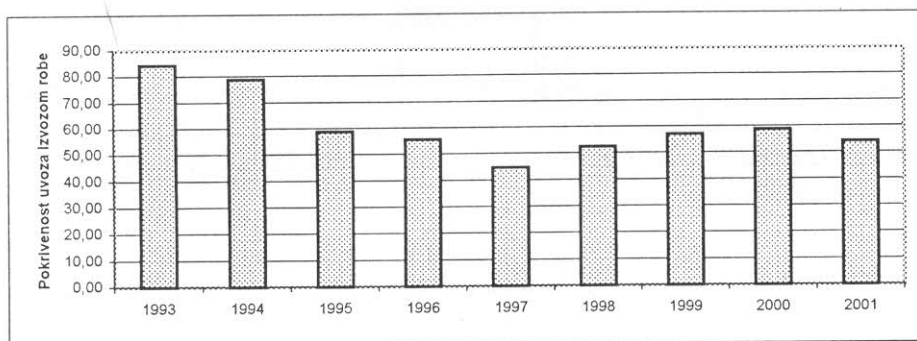

Izvor: Hrvatska narodna banka, baza podataka

Deficit tekuće bilance najvećim je dijelom posljedica višeg robnog uvoza u odnosu na robni izvoz, budući se ostvaruju deficiti robne bilance i suficiti u uslužnom sektoru. Uočava se negativna tendencija smanjivanja pokrivenosti uvoza izvozom robe, što se stabiliziralo na veličini oko 50% (vidi Slika 2). Svakako bi trebalo povećati stavku izvoza robe, odnosno izvoza usluga, jer se jedino na taj način mogu ostvariti

devizna sredstva potrebna za pokriće deviznog odliva po osnovi uvoza roba. Devizni priljev od turizma, odnosno inozemna turistička potrošnja, iako već čini značajan dio pokrića negativnog salda robne bilance, ta bi potrošnja i priljev mogli osigurati i značajan suficit, što bi ublažilo ne samo potrebu za deviznim sredstvima, već bi i povećalo uvoz različite robe potrebne za gospodarstvo i za široku potrošnju./ vidi detaljnije: Blažević, 2001., str. 339-353./

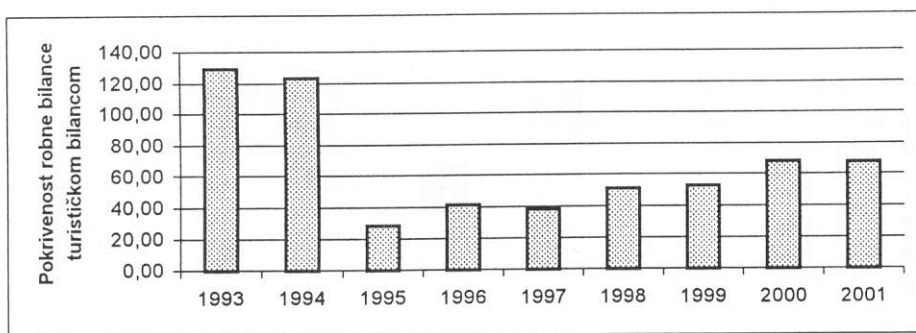
Slika 2. Pokrivenost uvoza izvozom robe 1993-2001

Izvor: Hrvatska narodna banka, baza podataka

Pokazatelj pokrivenosti robnog deficita turističkom bilancom pokazuje da je 1993. i 1994. godine situacija bila povoljna, iako je riječ o atipičnim godinama, dok se u 1995. godini uočava izrazito pogoršanje pokazatelja, prvenstveno zbog niskih deviznih priliva od turizma. Uslijed ostvarivanja sve viših deviznih priliva od turizma ovaj pokazatelj ima pozitivan uzlazni trend nakon 1995. godine (vidi Slika 3).

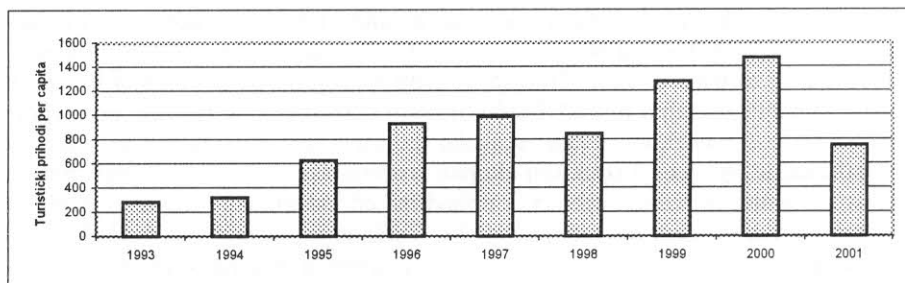
Slika 3. Pokrivenost robne bilance turističkom bilancom 1993-2001

Izvor: Hrvatska narodna banka, baza podataka

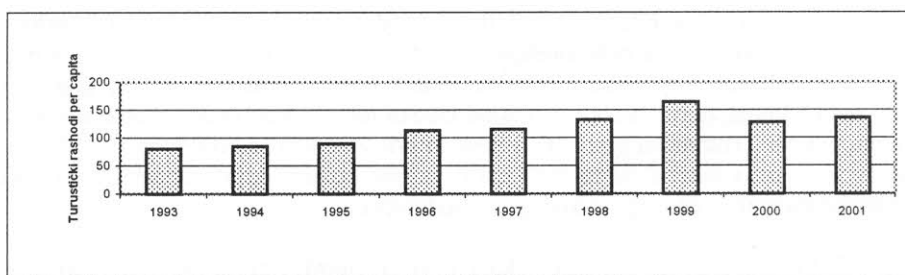
Prema veličini turističkih prihoda po stanovniku najpovoljnija situacija ostvarena je u 2000. godini, kada je po stanovniku ostvareno oko 1400 dolara. S druge strane kretanje turističkih rashoda po stanovniku ukazuje na Hrvatsku kao receptivnu zemlju kao i na još uvijek niski životni standard domicilnog stanovništva, što se može zaključiti i prema kretanju bruto domaćeg proizvoda po stanovniku.

Slika 4. Kretanje turističkih prihoda po stanovniku 1993-2001

Izvor: Hrvatska narodna banka, baza podataka

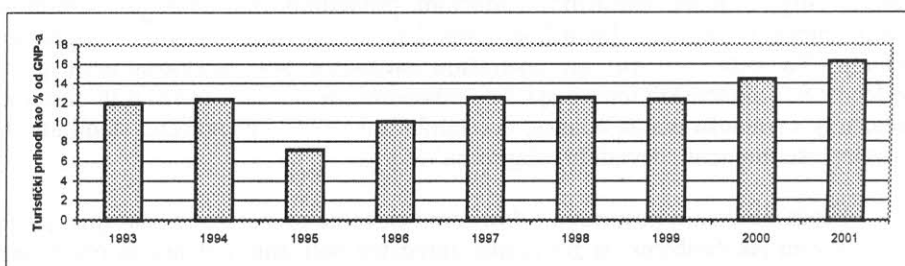
Slika 5. Kretanje turističkih rashoda po stanovniku 1993-2001

Izvor: Hrvatska narodna banka, baza podataka

Udio turističkih prihoda u bruto domaćem proizvodu kreće se u Republici Hrvatskoj na prosječnoj razini oko 15% (vidi Slika 6). Ovaj pokazatelj ukazuje na veliko značenje turizma za hrvatsko gospodarstvo i zavisnost od ukupnih turističkih rezultata. Iz navedenog slijedi, da se hrvatski turizam mora prilagoditi zahtjevima svjetskog turističkog tržišta, kako bi se očekivani turistički rezultati i ostvarili. S druge strane, ovaj podatak je rezultat loše gospodarske situacije u značajnijim djelatnostima Republike Hrvatske, koje posljednjih godina bilježe manji promet i nezadovoljavajuće stope rasta.

Slika 6. Udio turističkih prihoda u bruto domaćem proizvodu 1993-2001

Izvor: Hrvatska narodna banka, baza podataka

ZAKLJUČAK

Platna bilanca je jedna od najvažnijih bilanci svakog nacionalnog gospodarstva. Iz ovog razloga bilo je vrlo zanimljivo proanalizirati njezinu strukturu, a posebice značaj turizma u njoj. Turizam u svim razvojnim dokumentima Republike Hrvatske zauzima značajno mjesto. Među brojnim učincima koje turizam proizvodi u društvenom i gospodarskom životu, svakako su najvažniji oni kojima se utječe na platnu bilancu, te na opseg i strukturu ukupne gospodarske aktivnosti. Naime, turizam je snažan generator deviznog prihoda, a prihodima od inozemnog turizma u Republici Hrvatskoj pokriva se dobar dio robnog deficita. Turizam je, nadalje, pokretač aktivnosti gospodarskih djelatnosti koje su izravno i neizravno u dodiru s turizmom, a za Republiku Hrvatsku je od iznimne važnosti njegova uloga u zapošljavanju. Zapošljavanje u turističkoj djelatnosti samo je dio ukupnog zapošljavanja koje se omogućava razvojem turizma. Zaposlenost, naime, raste i u svim djelatnostima koje opskrbljuju turiste svojim proizvodima i uslugama.

Analizom platne bilance Republike Hrvatske došlo se do zaključka da odnosi unutar stavaka bilance nisu uravnoteženi i da se to negativno odražava na cjelokupno stanje platne bilance Republike Hrvatske. Platna bilanca pokazuje deficit koji je u prvom redu rezultat znatno većeg uvoza od izvoza roba, a koje druge stavke u bilanci ne mogu pokriti. Turistička potrošnja i devizni priliv od turizma direktno su uključeni u sustav vanjske i unutrašnje ravnoteže i daju svoj golemi doprinos postizanju opće ekonomske ravnoteže čitavog hrvatskog gospodarstva.

Zahvaljujući metodologiji iskazivanja i utvrđivanja ukupne turističke potrošnje u Hrvatskoj, turizam može lakše nego do sada iskazati svoj golemi gospodarski i ukupni potencijal i zauzeti mjesto koje mu pripada u samom vrhu hrvatskog gospodarstva.. Izvedeni prihodi od turizma više nego kompenziraju nestašicu odnosno nedostatak prihoda po drugim osnovama, kao što je rastuće zaduživanje i prodaja vrijedne imovine.

Hrvatskoj je stoga imperativ proširiti unutrašnje tržište kroz turizam, što konkretno znači povećati agregatnu potrošnju putem inozemne turističke potrošnje. Hrvatska stoga mora otkloniti barijere većem izvozu roba i usluga, a posebno nevidljivom izvozu kroz turizam. Tajna uspjeha dijela razvijenog svijeta koje bilježe brzi privredni i ukupni razvoj je njihovo uključivanje na globalno svjetsko tržište. Upravo taj prodor na svjetska tržišta osigurava dugoročan uspjeh, zato i Hrvatska svoj dugoročan uspjeh može ostvariti dinamičnim privrednim razvojem uz stabilnost domaćih cijena i otvaranje hrvatskog gospodarstva svjetskoj trgovini i globalnoj ekonomiji. To treba ostvariti uz unutrašnju ravnotežu koja podrazumijeva punu zaposlenost bez inflacijskih tendencija. Isto tako važno je postići i vanjsku ili eksternu ravnotežu tj. ravnotežu platne bilance, čije održavanje mora biti praćeno stabilnim ili neznatnim oscilirajućim deviznim tečajevima.

Uloga turizma u postizanju i dostizanju eksterne ravnoteže je značajna, jer je upravo turizam jak čimbenik za povećanje agregatne potrošnje i stvaranja otvorenog gospodarstva.

LITERATURA

1. Annual Report 1998, European Central Bank, 1999
(URL: <http://www.ecb.int/pub/pdf/ar1998en.pdf-05.08.2002.>)
2. Annual Report 1999, European Central Bank, 2000
(URL: <http://www.ecb.int/pub/pdf/ar1999en.pdf-05.08.2002.>)
3. Annual Report 2000, European Central Bank, 2001
(URL: <http://www.ecb.int/pub/pdf/ar2000en.pdf-05.08.2002.>)
4. Annual Report 2001, European Central Bank, 2002
(URL: <http://www.ecb.int/pub/pdf/ar2001en.pdf-05.08.2002.>)
5. Antunac, I., "Mit o deviznoj potrošnji inozemnih turista", Ekonomski pregled, 3-4, 2002, Zagreb.
6. Babić Mate, Međunarodna ekonomija, Mate, Zagreb, 1993.
7. Balance of Payment Manual, IMF, Washington, 5th ed., 1993.
8. Blažević Branko, "Agregatna potrošnja u Hrvatskoj i turizam", Ekonomski pregled, 3-4, Zagreb, 2001, 339-353.
9. Blažević Branko, Perić Jože, "Tourist Expenditure and Components of aggregate Expenditure in Croatia", The Role of Tourism in economic Growth in Poland and Croatia, University of Gdansk, Poland, 2002, 87-100.
10. Blažević Branko, "Foreign tourist Expenditures and the Revitalization of the croatian domestic Market", Hotel 2000, 15th Biennial International Congress, Faculty of Tourism and hospitality Management, Opatija, Croatia, 2000, 19-30.
11. Carson Carol, Laliberte Lucia, Assessing Accuracy and Reliability. A Note Based on Approaches Used in National Accounts and Balance of Payments Statistics, IMF, Washington, 2001.
(URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2002/wp0224.pdf-10.08.2002>)
12. Dwyer Larry, Forsyth Peter, "Measuring the benefits and yield from foreign tourism", International Journal of Social Economics, Vol.24, 1-3, 1997, 223-236.
13. Faulken B., Valerio P., "An Integrative Approach to tourism demand forecasting", Tourism Management, Vol.16, 1, 1998, 29-37.
14. Hrvatska narodna banka-baza podataka
(URL: http://www.hnb.hr/publikac/bilten/statisticki_pregled/h1.xls-07.08.2002)
15. Jovančević Radmila, Stipetić Vladimir, "Deficit hrvatske tekuće platne bilance – stanje i implikacije za ekonomsku politiku", Ekonomija/Economics, 3, 1996, 523-544.
16. Keller Peter, "Globalisation and Tourism: A fascinating topics for research", Congress Aiest "Globalisation and Tourism", St.Gallen, Aiest, Vol.38, 1996, 9-20.
17. Manual on Statistics of International Trade in Services, UN, Washington, 2001.
(URL: <http://www.imf.org/external/np/sta/itserv/methdev.htm-15.06.2002>)
18. Statistics on International Trade in Services, Paris, OECD, Eurostat, 2001.
(URL: <http://www.oecd.org/xls/M000320000/M00032982.xls-14.08.2002>)
19. Tourism Highlights 2001, Madrid, WTO, 2002.
20. Tourism Market Trends 2001-World Overview&Tourism Topics, Madrid, WTO, 2001.
21. Towards a 6th Edition of the Balance of Payments Manual, IMF, Washington, 2000.
(URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2000/0021.pdf-10.08.2002>)
22. Updating BPM5: Compendium of Issues, IMF, Washington, 2001.
(URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2001/0132.pdf-10.08.2002>)
23. Wagner, John E., "Estimating the Economic Impact", Annals of Tourism Research, Vol.24, 3, 1997, 592-608.
24. World Economic Outlook (WEO) 2002, Washington, IMF, 2002.
(URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2002/01/data/w1.csv-08.08.2002>)
25. Yearbook of Tourism Statistics, Madrid, WTO, 1999, Vol.I/II, 51th ed.
26. Yearbook of Tourism Statistics, Madrid, WTO, 2000, Vol.I, 52th ed.
27. Yearbook of Tourism Statistics, Madrid, WTO, 2001, Vol.I, 53th ed.

Summary

CROATIAN BALANCE OF PAYMENT AND TOURISM

External balance is one of the most important goal of the macroeconomic policy for every country. Because of the need for continuing monitoring and analysing of the world economy, there is instrument of balance of payment that use all countries. In the balance of payment there are services and special methodology for collection of income and outcome of tourism. The goal of this paper is to present the methodology of balance of payment with special interest for tourism. Tourism is important activity for external balance in many countries, and this is present for croatian economy.

Key words: balance of payment, services, tourism, external balance.

Zusammenfassung

DIE ZAHLUNGSBILANZ DER REPUBLIK KROATIEN UND DER TOURISMUS

Das Gleichgewicht im Außenhandel ist eines der wichtigsten Ziele der makroökonomischen Politik jedes Landes. Zum Zweck einer kontinuierlichen Verfolgung und einer Bewegungsanalyse in der Weltökonomie werden Zahlungsbilanzen in allen Ländern ausgearbeitet. Im Rahmen dieser werden Angaben über Einnahmen und Ausgaben von den Reisen und dem Tourismus gezeigt. Diese Arbeit hat zum Ziel die Ausarbeitungsmethodologie und die Verfolgung der Zahlungsbilanzen mit besonderer Betonung im Tourismus darzustellen. Für die Realisierung des Gleichgewichtes im Außenhandel, hat der Tourismus, ein wichtiges Element in vielen Ländern, eine große Bedeutung. Ebenfalls wird für die kroatische Wirtschaft eine Übersicht und eine Ausrechnung der wichtigen Koeffizienten des Außenhandel-Gleichgewichts gezeigt.

Schlüsselwörter: Zahlungsbilanz, Dienstleistungen, Tourismus, Außenhandel-Gleichgewicht.